

Nr 13.

Ankom till Riksdagens kansli den 26 april 1910 kl. 3 e. m.

*Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t rörande upphäfvande af föreskriften om lärjungarnas
vid de allmänna läroverken obligatoriska kyrko-
besök.*

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 192, har herr Starbäck hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i läroverksstadgan, att lärjungarnas obligatoriska kyrkobesök afskaffas.»

Motionen.

Med afseende å motiven till sitt förslag hänvisar motionären till en liknande motion, som af honom väcktes vid 1904 års riksdag, och i hvilken han föreslog en skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att vederbörande paragraf i läroverksstadgan måtte erhålla lydelsen: »Rektor må i samråd med läroverksstadens prästerskap minst en gång i månaden å lämpligt rum anordna skolgudstjänst med frivilliga besök af läroverkets ungdom.» Han åberopar i denna sin motion Luleå läroverksskollegii skrifvelse af den 26 maj 1902 till Konungen, hvilken skrifvelse utmynnade i en begäran, att »Kungl. Maj:t täcktes medgifva Luleå högre allmänna läroverk dispens från tillämpandet af § 21 i skolstadgan samt rätt att i stället minst en gång i månaden anordna skolgudstjänster i stadens kyrka med frivilliga

Motiven.

besök af skolungdomen.» Denna skrivelse remitterades till Härnösands domkapitel, blef där afstyrkt, men blef dock i kungl. resolution af 19 sept. 1902 bifallen, så att befrielse från § 21 försöksvis medgafs från och med läsåret 1902—1903 tills vidare »under villkor dock, att i Luleå stads kyrka minst en gång i månaden under den tid undervisningen vid läroverket pågår hållas särskilda skolgudstjänster, afsedda för frivilligt deltagande från lärjungarnas sida.» Sedermera aflätos från Umeå, Härnösands och Malmö läroverkskollegier liknande skrivelser, hvilka af respektive domkapitel afstyrktes och äfven blefvo af Kungl. Maj:t afslagna, »enär den af Kungl. Maj:t tillsatta läroverkskommittén i sitt den 8 december 1902 afgifna betänkande, öfver hvilket utlåtande inforrats från vederbörande myndigheter, föreslagit ändring af berörda § 21 i läroverksstadgan samt frågan här om är på Kungl. Maj:ts pröfning beroende.» Skrifvelsen från Umeå läroverks kollegium var tillstyrkt såväl af skolans inspektor som af stadens kyrkoherde T. H. Svartengren, hvilken senare bland annat uttalade: »De motiv, som tala till förmån för denna anhållan, äro endast två, men väga så mycket, att nådigt afseende verkligen kan på dem fästas. Vår svenska högmässa är för lång för ungdomen. Söndagsgudstjänsten räcker här $1\frac{3}{4}$ timme och ofta ej mer än $1\frac{1}{2}$ timme; men äfven detta senare tidsmätt är för långt för de unga, som ej äro vana att sitta stilla mera än 1 timme i sänder. Lärjungarna i läroverkets nedre och nedersta klasser förmå icke hålla uppmärksamheten spänd ens så länge. Predikan i den vanliga högmässan tager icke hänsyn särskildt till ungdomens behof.»

Motionären sammanfattar i sin motion år 1904 till sist de skäl, som tala för ett upphäfvande af skolungdomens obligatoriska gudstjänster, på följande sätt: »Söndagsfirandet lider af tvång; det bör vara lika för all skolungdom, såväl folkskolans som elementarläroverkens, såväl den manliga som kvinnliga; det är svårt att inse, att lokala förhållanden må kunna inverka, så att å somliga orter fullständig eller större frihet råder mot annorstädes; predikan är ej lämpad för skolungdomen, allra minst för de lägsta klasserna, och högmässogudstjänsten är för lång. Till dessa i och för sig talande skäl kommer ännu ett. I föreliggande kungl. proposition i läroverksfrågan har en förlängning af läsåret till 38 veckor föreslagits. Ehuru väl, om detta förslag kommer att fastställas, samtidigt en utsträckning af loftiderna i olika klasser torde komma att äga rum, är särskildt mot slutet af läsåret faran för öfveranstängning för handen, och hvilken betydelse verkliga frisöndagar under sådana omständigheter komma att äga, ligger i öppen dag.»

Denna motion af 1904 blef af Andra kammarens dåvarande tillfäl-

liga utskott nr 1 afstyrkt, men 4 reservanter anslöto sig till motionens yrkande. Reservanternas förslag blef ock af Andra kammaren utan votering bifallet. När frågan sedan gick till Första kammaren, hemställde visserligen dess första tillfälliga utskott om afslag, och detta blef äfven kammarens beslut, hvadan frågan förföll. Men i sin motivering ställde sig denna kammarens utskott synnerligen välvilligt till motionen, i det att utskottet yttrade: »Första kammarens utskott finner visserligen en ändring i § 21 af gällande läroverksstadga vara af behovet påkallad i syfte att mera än hittills bygga lärjungarnas gudstjänstbesök på frivillighetens grund, liksom utskottet anser, att särskilda skolgudstjänster, såvidt möjligt, böra anordnas, hvilka genom en förkortad ritual samt predikans lämpande efter skolungdomens behof och förståndsutveckling mera än den nuvarande högmässogudstjänsten kunna vara ägnade att hos den uppväxande ungdomen väcka och underhålla den religiösa känslan.» Såsom anledning till afslagsyrkandet anfördes endast, att frågan om ändring i denna paragraf vore beroende på Kungl. Maj:ts pröfning. I följd häraf och då anledning funnes att antaga, det Kungl. Maj:t vid frågans afgörande komme att fästa tillbörligt afseende vid de af utskottet angifna synpunkter, hade utskottet icke funnit det vara behöfligt eller ens lämpligt, att Riksdagen under dåvarande förhållanden i skrifvelse till Kungl. Maj:t uttalade sin anslutning till ett bestämdt formuleradt förslag till stadgande i förevarande afseende. I Första kammaren gjordes ingen invändning mot detta utskottets uttalande.

Vid den nya läroverksstadgans utfärdande år 1905 blef emellertid frivillighet i lärjungarnas gudstjänstbesök icke genomförd. I denna stadga föreskrifves liksom i den förut gällande af år 1878 obligatoriskt beivrande af gudstjänsterna, men under det att 1878 års stadga bestämde, att lärjungarna hvarje sön- och högtidsdag skulle bevista högmässogudstjänsten, stadgade § 24 i 1905 års läroverksstadga följande: »Sön- och helgdagar böra lärjungarna, så ofta och i den ordning Eforus på rektors förslag bestämmer, bevista högmässogudstjänsten eller särskildt anordnad skolgudstjänst; dock äge rektor att i särskilda fall för lärjunge medgifva annan ordning för gudstjänstbesök eller därifrån meddela befrielse.»

Sedan år 1904 har frågan icke varit före i Riksdagen, men vid all-

männa svenska läraremötet i Falun år 1909 fattades följande, af motionären återgifna resolution: »Mötet anser, att lärjungarnas obligatoriska kyrkobesök böra afskaffas och ersättas med frivilliga gudstjänster, som om möjligt anordnas på lämpliga tider genom rektors försorg.» Resolutionen föregicks af ett inledningsföredrag, som af motionären återgifves efter Pedagogisk tidskrift 1909, och i hvilket skälen för reformen äro i korthet sammanförda. Där påpekas sålunda först, att i vissa läroverk gudstjänstbesöken faktiskt redan *äro* frivilliga och länge varit det, nämligen hufvudstadens samtliga läroverk och ett eller annat i landsorten. Där yttras vidare, att påbudet om obligatoriska kyrkobesök innebär ett tvång för lärare och lärjungar vid de allmänna läroverken, hvilket i vårt samhälle är fullkomligt enastående, i det att hvarken folkskolor eller seminarier, flickskolor och andra privatläroverk därtill hafva någon motsvarighet. Kyrkobesöken böra, säger inledaren, för de allmänna läroverkens lärjungar likaväl som för andra vara deras egen och familjens sak, och han påpekar, huru tvånget torde verka menligt i stället för gynnsamt på ungdomens religiositet, väcka leda och olust vid kyrkogången. Han erinrar också därom, att Stockholmsläroverkens lärjungar icke kunna sägas brista i religiösa intressen, ehuru de befriats från detta tvång, och att de frivilligt besöka både kyrkor och särskilda skolgudstjänster.

*Andra kam-
marens ut-
skotts ut-
låtande.*

Andra kammarens första tillfälliga utskott, till hvilket ifrågavarande motion varit hänvisad, har funnit de skäl, som framförts för att aflysa gudstjänsttvånget från de allmänna läroverken, mycket behjärtansvärda och anför vidare: »För nutida uppfattning ligger det i hvarje religionsöfnings väsen, att den bör ske frivilligt, och erfarenheten bestyrker, att detta måste gälla äfven ungdomen i skolorna. För lärjungarna i de läroverk, där gudstjänsten är obligatorisk, ter den sig i många fall som ett tvång, en prestation, hvilken man om möjligt vill komma ifrån, och det är uppenbart, att den religiösa andakten måste häraf lida. Att leda och olust vid kyrkogången alltför ofta blir en frukt af gudstjänsttvånget, såsom inledaren vid 1909 års läraremöte framhållit, är en sanning, som både lärare och forna lärjungar vid de allmänna läroverken nog måste bestyrka. I fråga om de yngre lärjungarna gäller härvidlag särskildt, att gudstjänsten för dem är alldeles för lång och både ritual och predikan alltför svårfattliga; hos de äldre åter

verkar känslan af tvång med hela sin styrka. På så sätt komma de obligatoriska gudstjänsterna faktiskt att motverka sitt eget ändamål.

Om utskottet sålunda måste anse, att de obligatoriska gudstjänstbesöken böra afskaffas vid de allmänna läroverken, så har utskottet å andra sidan också uppmärksammat, att åtgärder böra kunna vidtagas, som på ett bättre sätt lämpa sig efter skolungdomens religiösa förutsättningar. Ett godt uppslag härtill synes utskottet ligga i de barn- och ungdomsgudstjänster, som här och hvar börjat anordnas i kyrkorna med en förkortad, efter de unga åhörarna lämpad predikan och en förenklad ritual. Om sådana gudstjänster blifva vanliga, är det själfallet, att också de allmänna läroverkens lärjungar kunna hänvisas till dem, t. ex. genom tillkännagifvanden i skolorna på lämpligt sätt, men naturligtvis alltid så, att frivilligheten i kyrkobesöket icke trädes för nära. Det är synbarligen en sådan anordning, som åsyftas i läraremötets anförda resolution, då där förordas »frivilliga gudstjänster, som om möjligt anordnas på lämpliga tider genom rektors försorg.» Det är emellertid tydligt, att om, såsom utskottet anser lyckligast, de nya frivilliga gudstjänsterna blifva allmänna barn- och ungdomsgudstjänster, omsorgen om deras anordnande icke kan åläggas endast rektor vid vederbörande allmänna läroverk, utan att dessa gudstjänster i så fall böra komma till stånd genom ett samarbete mellan flera undervisningsanstalter och församlingens prästerskap. Naturligtvis låter det också tänka sig, att på platser, där förhållandena därtill särskildt föranleda, gudstjänster hållas för läroverksungdomen ensam. Huru i detta stycke bör förfaras, måste öfverlämnas åt en blifvande utredning att närmare klargöra.

Under sådana förhållanden anser utskottet i likhet med motionären, att det yrkande, som från Riksdagens sida bör i saken göras, kan inskränkas till ett *upphäfvande af läroverksungdomens obligatoriska gudstjänsttvång.*»

På grund af hvad sålunda anförts, hemställde Andra kammarens första tillfälliga utskott, att Andra kammaren för sin del behagade besluta, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i läroverksstadgan, att lärjungarnas obligatoriska kyrkobesök afskaffas.

Vid sammanträde den 12 nästlidne mars beslöt Andra kammaren med 143 röster mot 63 att bifalla utskottets betänkande. Minoriteten Andra kammarens beslut.

röstade för att ett af herr von Schéele under öfverläggningen framställt yrkande, att Andra kammaren för sin del måtte besluta, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i läroverksstadgan, att lärjungarnas gudstjänstbesök mera än hittills bygges på frivillighetens grund, äfvensom att föreskift måtte gifvas om särskilda skolgudstjänsters anordnande, hvilka genom förkortad ritual samt predikans lämpande efter skolungdomens behof och förståndsutveckling mera än den nuvarande högmässogudstjänsten kunna vara ägnade att hos den uppväxande ungdomen väcka och underhålla den religiösa känslan.

Sistnämnda yrkande sammanfaller, såsom synes, med Första kammarens tillfälliga utskotts vid 1904 års riksdag gjorda, här ofvan relaterade uttalande i ämnet.

*Första kam-
marens ut-
skotts yt-
rande.*

Af såväl Andra kammarens första tillfälliga utskotts ofvan återgifna betänkande som af den i Andra kammaren hållna öfverläggningen i ärendet framgår, att samma kammarens beslut innebär förslag om fullständigt upphäfvande af läroverksungdomens obligatoriska gudstjänstbesök, vare sig dessa äga rum i församlingskyrka eller i annan till gudstjänst använd lokal, t. ex. läroverkssal. Med ordet »kyrkobesök» i kammarens beslut måste således förstås detsamma som »gudstjänstbesök». Detta åter leder till, att kammarens beslut skulle kunna anses innebära framställning, att äfven andaktsstunder vid läroverken, t. ex. morgonbön, skulle blifva frivilliga. Sådant synes detta utskott vara att gå för långt.

Utskottet delar emellertid Andra kammarens åsikt, att de vanliga högmässogudstjänsterna särskildt genom sin längd icke äro väl lämpade för ungdomen, samt att det vore synnerligen önskvärdt, att i stället särskilda skolgudstjänster mera än hittills skett anordnades, hvilka vore bättre ägnade att tillgodose skolungdomens religiösa behof.

Huruvida sådana skolgudstjänster böra göras helt och hållet frivilliga äfvensom sättet för deras anordnande i öfrigt synes dock böra blifva föremål för närmare utredning.

Utskottet hemställer därför,

att Första kammaren endast så till vida ville biträda Andra kammarens beslut i ärendet, att Första kammaren beslutar, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i läroverks-

stadgan, att lärjungarnas obligatoriska bevistande af de vanliga högmässogudstjänsterna måtte upphöra och att dessa, i den mån så kan finnas lämpligt, blefve ersatta af särskilda skolgudstjänster.

Stockholm den 26 april 1910.

På utskottets vägnar:

H. BIÖRKLUND.

Herr *Hult* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i utskottets behandling af detta ärende.
